

CÂTEVA ASPECTE INTERDISCIPLINARE PRIVITOARE LA EUTANASIE

Conf. univ. dr. Mariana MITRA-NIȚĂ

*Universitatea Ovidius din Constanța, România,
Facultatea de Drept și Științe Administrative
mariana_mitra@yahoo.com*

Abstract: Some Interdisciplinary Aspects of Euthanasia.

Contemporary legislation guarantees and protects the human right to life, through the action of criminalizing the facts that endanger this fundamental right. This is by far the most important human right, indispensable to any society, on which the conservation and development of the human species depends. Human life, as a social value, is protected from the moment of its appearance, the act of birth, until the moment of the installation of biological death. The social protection of this right is made regardless of the person's age, sex or health status. In all this context, euthanasia represents and still is a hot topic, which gives rise to many controversies, supported or fought by specialists in different fields: legal, theological, philosophical, sociological, psychological. Euthanasia is not a new social problem, but it has imprinted human history since ancient times. What has changed is only people's perception of this phenomenon. Ab initio, euthanasia is seen as a dignified death of the ancient Greeks, the ancient samurai or those who fell as prisoners of war. Over time, the protection of the right to life has become a priority, and after the Second World War the culmination of the denial and rejection of euthanasia practices was reached. Human society is constantly changing, through changes in perception and conceptions of everything around us. An idea accepted today can be successfully fought tomorrow. Therefore, many contemporary states practice euthanasia, others more conservative absolutely reject it.

Keywords: *euthanasia, right to life, right to die, dignity, crime, consent.*

1. Aspecte generale referitoare la practica eutanasiei

Eutanasia a reprezentat și mai reprezintă încă un subiect extrem de controversat, în special prin finalitatea pe care o implică. Aceasta este o pro-

blemă contemporană cu profunde implicații sociale, de aceea analiza ei se face interdisciplinar, multidisciplinar sau transdisciplinar, impunând astfel o privire holistică a fenomenului.

Eutanasia interesează în egală măsură domenii precum: medicina, filosofia, sociologia, religia și dreptul. Domeniul juridic este aplecat asupra acestei probleme, în special prin intermediul științelor juridico-penale, care reglementează atât cauzalitatea actelor de eutanasiu, dimensiunea lor, cât și consecințele juridice ale acestora.

Despre eutanasiu s-a scris mult și cu siguranță studiile nu se opresc aici. Autorii preocupați de acest subiect s-au situat pe două mari poziții diametral opuse și anume pro și contra eutanasiu. Desigur, fiecare om de știință a venit cu o serie de argumente pe care și-a susținut opinia, dar cu toate acestea nu s-a ajuns încă la o finalitate în ceea ce privește acceptarea sau neacceptarea acestora de către societatea contemporană, existând în prezent practici neunitare.

Astfel, studiul complex al eutanasiu implică o analiză etimologică, o abordare evolutivă, prezentarea diferitelor tipologii de eutanasiu, moduri de comitere, percepție socială, consecințe juridice. Intereseul personal pentru studiul acestei practici vine din constatarea existenței unei relative și insuficiente înțelegeri a fenomenului, dar și din identificarea unor confuzii care s-au creat și s-au menținut în legătură cu aceasta. Dezbaterile pe tema eutanasiu a adunat în același loc oameni politici, profesori, medici, teologi, determinându-i pe aceștia să-și exprime în mod argumentat pozițiile lor pro sau contra eutanasiu.

Încă de la început, oamenii au avut viziuni diferite față de această practică, controveresele însoțind ca o umbră întreaga istorie și evoluție a ei. Au fost perioade istorice și regiuni geografice în care eutanasiu se practica legal, ca un procedeu etic și moral acceptat. Dar cum oamenii amprentează locul și timpul în care trăiesc, au fost și există multe zone în care aceasta nu este acceptată, este ferm respinsă și incriminată ca fiind o practică inumană, care scoate la suprafață lipsa de empatie față de semenii noștri.

Cei care militează împotriva eutanasiu vin cu o serie de argumente, care pornesc și se bazează în principal pe respectarea principiilor fundamentale privitoare la respectarea îndatoririlor medicale. Astfel, indiferent de situație, medicul trebuie să-i acorde ajutor celui bolnav până în ultima sa clipă de viață. De aceea, acesta nu poate suprima viața celui aflat în suferință, ci are o obligație morală, socială și juridică să lupte pentru ea, indiferent

de stadiul sau manifestarea bolii, sau chiar și în situația în care nu mai există nimic de făcut.

A face în mod contrar, nu reprezintă nimic altceva decât încurajarea actelor de suicid. Un alt argument se referă la acela al descoperii unui tratament salvator, datorită evoluției ultrarapide a tehnicii și tehnologiilor medicale.

Pe de altă parte, aceiași susținători pretind că o posibilă legalizare sau liberalizare a practicilor de eutanasi ar conduce inevitabil la multiple și grave abuzuri. Astfel, unii membri de familie i-ar putea determina sau încuraja pe cei suferinzi să recurgă la o sinucidere asistată sau eutanasi. Nu mai vorbim despre acele societăți dictatoriale, unde prin intermediul medicilor s-ar crea o presiune psihologică asupra populației, dar și un sentiment de teamă, nesiguranță.

Aceiași autori evidențiază faptul că nici justiția și nici medicina nu sunt infailibile, oricând putându-se strecura o greșeală, acesta fiind un ultim argument solid împotriva eutanasiei.

Pe poziția opusă se regăesc susținătorii eutanasiei. Fie că sunt medici, sociologi, juriști, aceștia consideră că o moarte demnă este oricând binevenită și preferabilă în raport cu manifestarea bolii, însoțită de dureri și chinuri greu de imaginat și suportat.

2. Explicații referitoare la conceptul de eutanasi și felurile acesteia

Referitor la ceea ce reprezintă și presupune eutanasia, în timp au existat foarte multe puncte de vedere, care fie se completau, fie se contraziceau. De aceea, este indicat să facem câteva precizări și explicații terminologice, astfel încât să eliminăm confuziile create în jurul acestui subiect. De exemplu, se confundă sinuciderea simplă ori sinuciderea asistată cu eutanasia, sau unii autori merg până într-acolo încât includ în sfera acesteia și așa-zisa eutanasi în lipsa consimțământului persoanei.

Pentru a lămuri și preciza clar întinderea și limitele acestei practici, trebuie să avem în vedere în primul rând analiza etimologică a cuvântului. În doctrina de specialitate, cu referire specială la bioetică, au fost propuse mai multe definiții, pornind de la etimologia greacă a termenului. Astfel, cuvântul eutanasi provine din cuvintele *eu*, care înseamnă bine, bun și *thantos*, care înseamnă moarte. Deci, eutanasi ar desemna o moarte ușoară, fără suferințe, dorită.

În dicționarul juridic penal, regăsim eutanasia ca fiind definită astfel: „uciderea săvârșită sub impulsul unui sentiment de milă pentru a curma chinurile fizice ale unei persoane, care suferă de o boală incurabilă și a cărei moarte este, din această cauză, inevitabilă.”¹ O altă definiție este dată de Dicționarul de medicină Larousse. Astfel, eutanasia apare ca o „ca fiind o activitate care se exprimă prin cauzarea unei morți fără suferință unui bolnav afectat de o maladie incurabilă însoțită de suportarea unui sindrom algic pronunțat.”² Conform unei alte definiții de dată mai recentă, eutanasia este considerată ca fiind: „uciderea unei persoane care suferă de o boală gravă, la cererea acesteia”.³ Într-o altă opinie, eutanasia este percepută ca fiind o totalitate de fapte de natură medicală, cu o bază etico-juridică, fiind în principal în interesul celui bolnav, cu finalitatea încetării suferințelor bolnavului, care în acel moment nu poate beneficia de un tratament care să ducă la însănătoșire, ci dimpotrivă, prognosticul apare ca un sfârșit apropiat și inevitabil.⁴

Eutanasia poate îmbrăca forma comisivă, constând într-o acțiune, cât și forma omisivă constând într-o inacțiune. Astfel, cel mai important aspect al eutanasiei este reprezentat de caracterul intențional al acesteia de către cel care-l face și caracterul voit, dorit, acceptat de către beneficiar. Lipsa acestor două elemente conduc la inexistența eutanasiei și deci a reținerii altor forme de ilicit social.

Dar, de unde începe eutanasia? Astfel, în literatura de specialitate⁵ s-a stabilit că nu pot fi considerate acte de eutanasiere renunțarea la anumite măsuri extraordinare ori ideea de a opri un tratament, care nu mai este necesar pacientului, sau care nu are niciun rezultat pozitiv, ori administrarea unui medicament pentru controlul durerii, dar care i-ar putea scurta viața persoanei.

Indiferent de complexitatea sau simplitatea definițiilor date eutanasiei, toate cuprind trei particularități care definesc acest concept. Astfel, sticto-sensu va exista întotdeauna o persoană care suferă de o boală incurabilă

1 George Antoniu, Costică Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 107.

2 *Dicționarul de medicină Larousse*, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 550.

3 Mihai Adrian Hotca, *Dicționar de drept penal*, București, Editura Editas, 2005, p. 167.

4 Almoș Bela Trif, Vasile Astărăstoae, Liviu Cocora, *Euthanasia Suicidului Asistat*, Eugenia, 2002, p. 73.

5 S. Mihu, *Eutanasia între clandestinitate și tabu*, Medic.ro, pp. 18-22.

bilă, care provoacă chinuri îngrozitoare, precum și existența unei alte persoane care comite actul de suprimare a vieții în mod intenționat, act bazat pe liberul și conștientul consimțământ al persoanei. Altel spus, eutanasia voluntară este percepută ca fiind o atitudine premeditată a unei persoane de a-și suprima viața, acțiune care este făcută cu ajutorul sau prin intermediul altei persoane.

Dificultatea definirii eutanasiei, provine din multiplele forme ale acesteia, în funcție de modul în care se realizează. Tot de aici au apărut și unele confuzii, cu alte fapte care au ca urmare moartea unei persoane.

Astfel, după criteriul *voinței bolnavului* identificăm trei tipuri de eutanasi: voluntară, involuntară și non-voluntară. Prima se referă la atitudinea celui bolnav incurabil, în fază terminală, care solicită medicului administrarea unor medicamente care să-i suprimă viața, bolnav care este în deplinătatea capacităților sale bio-psihiice, înțelegând în totalitate consecința cererii sale, consimte la efectuarea eutanasiei. Cea de-a doua, eutanasi involuntară se caracterizează prin aceea că persoana bolnavă, deși are posibilitatea de a decide, nu a fost consultată anterior cu privire la aplicarea eutanasiei. Eutanasi non-voluntară se caracterizează prin aceea că bolnavul nu posedă capacitatea de a-și exprima în mod liber voința din cauza stării sale psihiice și eutanasi este aplicată din propria inițiativă a medicului, având ca fundament cunoștințele sale în domeniu, precum și experiența sa practică.

Cu toate că toate cele trei forme de eutanasi au aceeași finalitate, putem observa că între ele există mari deosebiri în special în planul juridico-penal. Astfel, eutanasi involuntară și cea non-voluntară se aseamănă foarte mult cu fapta clasică de omor, incriminată în Codul penal la art. 188, iar eutanasi voluntară se aseamănă mai mult cu un act de sinucidere.

După un alt criteriu, cel al *conotației sociale*, identificăm tot trei tipuri de eutanasi: eugenică, utilitară și criminală. Prima se caracterizează prin uciderea voluntară, fără durere, a oamenilor cu grave deformări psihiice sau fizice ori care sunt infectate ereditar, în scopul protejării și conservării speciei umane – eutanasi protectivă. Eutanasi utilitară caracterizată prin uciderea voluntară a persoanelor non-suferinde, dar care sunt înaintate în vârstă, a invalizilor, precum și a celor care nu mai sunt utili pentru societate, devenind astfel o povară pentru asistența socială a populației – eutanasi necesară. Cea de-a treia, eutanasi criminală constă în uciderea voluntară a celor social periculoși, găsiți vinovați de comiterea unor fapte de o gravita-

te deosebită și care prezintă șanse minime de resocializare – eutanasia de eliminare.⁶

După criteriul *poziției medicului* față de actul de eutanasiere, identificăm două tipuri de eutanasiere: activă și pasivă. Prima constă în uciderea deliberată a unei persoane care se află într-un stadiu terminal al bolii și care suferă dureri mari, greu sau chiar imposibil de suportat, indiferent dacă pacientul își dă sau nu consimțământul. În literatura de specialitate acest tip de eutanasiere se mai numește *mercy killing* sau omorul din milă, caracterizându-se prin aplicarea unor procedee de accelerare a morții bolnavului fără vreo șansă reală de însănătoșire. În practică s-a identificat că acest tip de eutanasiere este dus la îndeplinire fie de membrii familiei pacientului, prietenii acestuia sau medic.

Conform unor opinii din domeniu,⁷ aici s-ar încadra și suicidul asistat. Această practică se realizează prin furnizarea de către o persoană a unor mijloace pentru ca bolnavul conștient și în mod voluntar să-și suprimă singur viața. Într-o declarație a Asociației Medicale Americane din anul 1973, aceasta a fost definită astfel: „Acțiunea unei ființe omenești de a pune capăt în mod intenționat vieții altuia.”⁸

Eutanasierea pasivă constă în rămânerea în pasivitate a celui care trebuia să aibă grija bolnavului. Cu alte cuvinte, aceasta constă în neaplicarea unui tratament medical apt de a salva viața bolnavului sau refuzul medicilor de lua măsuri care să ducă la prelungirea vieții bolnavului. Cu titlu de exemplu putem reține: acordarea unor îngrijiri medicale minime, deconectarea de la aparatele de alimentație artificială, neaplicarea procedurilor de resuscitare cardio-pulmonară.⁹ Eutanasierea pasivă se aplică bolnavilor cu grave leziuni la nivel cerebral, aflate în comă și cu șanse nule de a-și reveni.¹⁰

6 Valeriu Brus, *Eutanasiere – Infrațiune contra vieții sau act comizerativ*, Teză de doctorat în drept, Chișinău, 2010, p. 48, apud Puccini C., *Istituzioni di medicina legale*, Ed. VI – Milano, Ambrosiana, 2003, p. 1195.

7 Valeriu Brus, *Eutanasiere – Infrațiune contra vieții sau act comizerativ*, Teză de doctorat în drept, Chișinău, 2010, p. 36.

8 Asociația Medicilor Americani, *Declarația Drepturilor Pacientului*, adoptată la 4 decembrie 1973.

9 Valeriu Brus, *Eutanasiere – Infrațiune contra vieții sau act comizerativ*, Teză de doctorat în drept, Chișinău, 2010, p.36.

10 Asociația Medicală Mondială, *Declarație cu privire la coma depășită*, adoptată de cea de-a 41 a Adunare Generală, Hong Kong, septembrie 1989.

Diferențele dintre cele două forme de eutanasi, activă și pasivă sunt mari, în special din punct de vedere juridic. Eutanasi activă este percepută ca fiind o infracțiune de omor în majoritatea legislațiilor contemporane. Și actul de suicid asistat medical apare tot ca o formă a eutanasi. Acesta poate fi incriminat diferit, sub forma infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii, art. 191 din Codul penal.

Observăm că sancționarea terței persoane care face actul de suprimare a vieții este diferită. Astfel, actualul Cod penal român consideră eutanasi ca fiind o infracțiune de ucidere la cererea victimei, iar suicidul asistat poate antrena răspunderea penală pentru infracțiunea de determinare sau înlesnirea sinuciderii. În acord cu prevederile Codului penal actual sunt și normele Codului de deontologie medicală al Consiliului Medicilor din România, care fac distincție expresă între eutanasi, interzisă în art.121: „se interzice cu desăvârșire eutanasi, adică utilizarea unor substanțe sau mijloace în scopul de a provoca decesul unui bolnav, indiferent de gravitatea și prognosticul bolii, chiar dacă a fost cerută insistent de un bolnav perfect conștient” și actul de suicid asistat medical, interzis în art. 122: „Medicul nu va asista sau îndemna la sinucideri sau autovătămări prin sfaturi, recomandări, împrumutarea de instrumente, oferirea de mijloace. Medicul va refuza orice explicație sau ajutor în acest sens, deși le condamnă în egală măsură.”

Eutanasi involuntară, indiferent că este activă sau pasivă, apare ca o formă atipică de eutanasi, fiind cea mai puțin acceptată, deoarece în acest caz nu există liberul consimțământ al persoanei. Vulnerabilitatea acestor persoane este uriașă, iar dezbaterele de natură etică sunt în continuare fierbinți, fiind concentrate pe eficacitatea *deciziei prin substituție* ca modalitate de protejare a independenței persoanei aflate în imposibilitate de a-și manifesta voința.¹¹

Dintre toate formele eutanasi prevăzute mai sus, eutanasi voluntară este cea care a determinat multiple dispute morale și etice referitor la acceptarea sau legalizarea actului de eutanasiere. Susținătorii acesteia se bazează pe faptul că nu putem ignora exprimarea clară și repetitivă a dorinței persoanei de a pune capăt unei vieți greu de suportat. Și suicidul, după mulți ani de condamnare legislativă, morală și religioasă nu mai este incriminat, observând astfel o schimbare a percepției societății asupra pro-

11 Ioan Zanc, Iustin Lupu, *Bioetica Medicală. Principii, dileme, soluții*, Cluj-Napoca, Editura Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”, 2004, pp. 58-59.

priului act de suprimare a vieții. În prezent state precum Belgia, Olanda, Elveția nu mai incriminează eutanasia, recunoscând și respectând un așazis drept la moarte.

3. Privire evolutivă a eutanasier

Studiul asupra eutanasier a descoperit faptul că aceasta, ca practică socială, a existat încă din cele mai vechi timpuri. Chiar dacă în trecutul îndepărtat aceasta nu capta atât de mult atenția membrilor societății, în prezent ea suscită multiple și aprige discuții. Eutanasia are o viață și o evoluție în timp ce însoțește ca o umbră întreaga istorie a omenirii.

În perioada primitivă, eutanasia apare sub forma practicilor de a suprima viața bătrânilor, invalizilor sau a celor neputincioși, văzută și percepută ca o activitate acceptată pentru binele societății. Astfel, oamenii primitivi ucideau sau abandonau pe aceia care nu reușeau să reziste în lupta lor pentru supraviețuire. În Antichitate regăsim forme de eutanasia practicate legal și chiar moral de societatea respectivă, sub denumirea de eutanasia socială. Romanii practicau euthanasia, dar o întâlnim și la canibalii din insula Sumatra. În lucrările sale, Strabon menționează că bătrânețea însemna neputință, iar neputința înseamnă trai rău. Acceptarea și moralitatea eutanasier se fundamenta pe principiul potrivit căruia: „*cel care nu poate să trăiască bine nu trebuie să trăiască rău.*” Copiii cu dizabilități erau uciși de unii apropiați ai familiei, de regulă prieteni. Și stoicii erau de acord cu eutanasia, iar eutanasia din motive umanitare a fost susținută și de Epicetet,¹² Seneca, Plinius cel Tânăr.

Nici Grecia antică nu era străină de aceste practici. Astfel, am regăsit acel obicei al mamelor spartane de a-și arunca de pe stânci copiii cu malformații. La acea vreme, oamenii fiind obișnuiți cu vitregiile vieții, nu își puneau problema dacă acest obicei este moral sau nu, deoarece reperele moralității se raportau la alte valori precum: onoare, cinste, corectitudine și nu milă. Spartanii erau oameni duri, disciplinați și demni, de aceea nu acceptau oameni infirmi considerați inutili pentru societate.

Observăm că romanii și grecii antichi promovau aceleși viziuni referitoare la eutanasia, uciderea copiilor nedezvotați fiind o practică general acceptată. Într-o lume caracterizată de lupte și războaie, uciderea unui ca-

12 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, p. 205.

marad pentru a-l scăpa de chinuri și suferință nu numai că nu era incriminată, dar acest obicei era văzut ca un act de prietenie, demn și uman. Astfel, romanii nu îl pedepseau pe cel care a luat viața victimei, la cererea acesteia.

Nici geto-dacii nu erau străini de aceste practici, mai ales că ei aveau credința în nemurire, în spirit și în trup. Așa se justifică vitejia soldaților daci, completată de disprețul lor față de moarte. Geto-dacii practicau auto-sacrificiul uman pentru a transmite direct mesaje lui Zalmoxis, iar Herodot povestește despre sacrificiul soției după imediată moarte a soțului.

În anii 1920, K.Binding și A.Hoche susțineau legalizarea eutanasiei. Aceștia susțineau că nu eutanasia este inumană, ci mai degrabă obligarea pacientului să moară în chinuri, atunci când există posibilitatea de a scăpa de ele. În acest context, autorii au propus înființarea unei comisii speciale, cu o componență mixtă, medici și juriști, care să decidă asupra condiției bolnavului.

În anul 1926 Rusia a legalizat omorul la cerere, demers apreciat pozitiv de cei care militau pentru recunoaștea dreptului fiecărui individ de a decide asupra propriei vieți.

În anul 1936, Societatea pentru Eutanasi

Voluntară a inițiat o lege în Camera Lorzilor referitoare la legalizarea eutanasiei pentru persoanele care suferă de boli incurabile, care determină chinuri îngrozitoare. Acest eveniment a avut la bază solicitarea lui George al V-lea din același an 1936, care i-a cerut medicului său, Lord Dawson să îl ajute să moară cu demnitate și fără mari suferințe. Astfel, medicul a prezentat în fața Camerei Lorzilor un discurs în care susținea că orice medic bun trebuie să curme suferințele unui bolnav incurabil.¹³

Foarte aproape de acest moment, în anul 1938 regăsim primul caz cunoscut de *moarte asistată*, cel al copilului Knauer, nevăzător și cu tulburări psihice, fără o mână și fără un picior. Acesta îi cerea lui Hitler, printr-o scrisoare adresată în 1938, să i se permită să moară asistat. Mai târziu, în anul 1939, Hitler semnează o scrisoare prin care le permitea medicilor să asigure o *moarte asistată* acelor pacienți incurabili. În același an, primele patru persoane cu probleme psihice au murit în acest mod. În acel context istoric, lucrurile au scăpat de sub control, eutanasia devenind o rutină cu conotații abuzive a persoanelor cu dizabilități fizice sau psihice, a bătrânilor neputincioși, fără a se cere acordul lor sau al familiilor.

13 *History of Euthanasia*, <http://www.euthanasia.com/historyeuthanasia.html>

Consecutiv celui de-al doilea război mondial au fost descoperite și făcute public toate faptele comise de regimul nazist, după care urmează o perioadă de precauție relativă în materia eutanasierei. Abuzurile făcute îi determină pe oameni să devină și să se mențină pe o poziție împotriva eutanasierei. Apar dezbateri privitoare la eutanasia voluntară, urmează dezbateri intense pe măsură ce progresele medicinei permit supraviețuirea persoanelor care în alt context istoric, social și cultural nu ar fi reușit să supraviețuiască.

Mai târziu, după ce se descoperă metodele medicale de reanimare, apar și mai mulți adepți care militează împotriva practicilor de eutanasiere. Astfel, noile cuceriri ale medicinei vin să mai domolească avântul celor care susțineau eutanasia celor care nu mai erau recuperabili.

Omorul la cerere a fost reglementat pentru prima dată în Codul penal german, care prevedea că cererea victimei trebuie să fie explicită și serioasă, pentru a putea să fie luată în considerare, acest tip de omor fiind sancționat mai blând.¹⁴ La fel și Codul penal italian sancționa mai blând omorul asupra aceluia care consimte. După multe discuții medicale și publice, în Olanda s-a adoptat o lege privind dreptul demn de a muri, desigur cu respectarea anumitor condiții, fiind ulterior urmată și de alte țări.

4. Eutanasia în Codul penal român

4.1. Eutanasia în Codul Penal de la 1936. Codul penal din anul 1936 sau Codul penal Carol al II-lea s-a situat ferm pe poziția pedepsirii omorului, chiar și în condițiile eutanasierei. Astfel, conform art. 468 alin. 1: *„acela care ucide un om în urma rugăminții stăruitoare și repetate a acestuia, comite crima de omor la rugăminte și se pedepsește cu temniță grea de la 3 la 8 ani.”*¹⁵ Tot în același articol, alineat 3, se prevedea o împrjurare de atenuare a faptei incriminate, conform căreia: *„pedeapsa este închisoarea corecțională de la 1 la 5 ani, atunci când faptul a fost săvârșit în condițiile alineatului precedent, sub impulsul unui sentiment de milă, pentru a curma chinurile fizice ale unei persoane care suferea de o boală incurabilă a cărei moarte era inevitabilă din această cauză.”*

14 D. M. Causanschi, „Omorul fără voie sau din compătimire în legislația contemporană”, în *Revista de drept penal și științe penitenciare*, nr. 7-8/1927, p. 74.

15 *Codul penal din anul 1936*, publicat în Monitorul Oficial Partea I, nr. 65 din 18.03.1936.

În expunerea de motive a Codului Carol al II-lea se precizează faptul că incriminarea din art. 468 are ca scop înlăturarea unor speculații doctrinare, conform cărora consimțământul victimei ar înlătura caracterul penal al faptei.¹⁶ Infracțiunea de omor se sancționa cu munca silnică de la 10 la 25 de ani și degradare civică de la 3 la 8 ani. Observăm astfel că pedepsele prevăzute pentru omorul la cerere și omorul din milă sunt mult mai mici, mai bșânde în aceste două cazuri speciale și expres prevăzute de lege, în comparație cu infracțiunea de omor.

Conform art. 468, alin. 1 din Codul penal din 1936, trebuie îndeplinite următoarele condiții cumulative, pentru ca fapta să poată fi încadrată în acest text de lege. Astfel, persoana solicitantă să fie în viață, indiferent de starea de sănătate a sa din momentul săvârșirii eutanasiei, chiar și un muribund având dreptul de protecție asupra vieții sale,¹⁷ solicitarea să fie serioasă și străruitoare, făcută de către persoană conștientă, excluzându-se o decizie hotărâre luată în pripă, într-un moment de neputință.¹⁸

Referitor la varianta atenuantă din alin. 3, aceasta impunea îndeplinirea următoarelor condiții cumulative: suprimarea vieții persoanei să fie făcută sub impulsul unui sentiment de milă, bolnavul să sufere de o boală incurabilă, care îi provoacă dureri insuportabile și moartea persoanei să fie inevitabilă ca urmare a evoluției acelei boli, care nu cunoaște un tratament de ameliorare sau de însănătoșire.

Pe cale de consecință, absența oricăreia dintre condițiile de mai sus conduce la înlăturarea atenuantei din alin. 3 și respectiv reținerea și aplicarea pedepsei mai grave prevăzute în alin. 1.

Făptuitorul, subiectul activ nemijlocit care comite actul de eutanasi

sie poate fi orice persoană care răspunde penal, chiar și medicul curant al bolnavului sau o terță persoană, rudă, prieten, care îndeplinea rugămintea acestuia. Participația era posibilă în toate formele sale, coautorat, instigare, complicitate.

16 Alexandru Boro, *Infracțiuni contra vieții*, București, Editura Național, 1998, p. 36 apud C. Rătescu, T. Pop, V. Dongoroz, T. Aznavorian, H. M. Papadopolu, N. Pavelescu, Gh. Periețeanu, *Codul penal Carol al II-lea*, vol III, București, Editura Librăria Socec, 1937, p. 100.

17 Iuliu, Silviu Morar, *Revista Română de Bioetică, Eutanasia în dreptul penal românesc*, vol. 6, nr.2, aprilie-iunie 2008.

18 Alexandru Boro, *Infracțiuni contra vieții*, București, Editura Național, 1998, p. 36, apud C. Rătescu, T. Pop, V. Dongoroz, T. Aznavorian, H. M. Papadopolu, N. Pavelescu, Gh. Periețeanu, *Codul penal Carol al II-lea*, vol. III, Op. cit., p.100.

Modus operandi sau elementul material putea fi comis printr-o acțiune sau o inacțiune, iar sub aspectul laturii subiective, fapta se putea comite numai cu intenție, aceasta rezultând din împrejurarea că subiectul acționează doar ca urmare a rugăminții stăruitoare și repetate a victimei.

4.2. Eutanasia în Codul penal din 1968. Nici acest Cod nu permitea eutanasia, astfel că viața, ca valoare socială fundamentală, era protejată chiar și împotriva consimțământului victimei, constituind infracțiunea de omor sau omor calificat. Dar, spre deosebire de Codul penal anterior, cel din 1936, acest Cod nu prevedea în mod expres actul de eutanasiere ca infracțiune distinctă și nici ca circumstanță agravantă ori atenuantă. Astfel, suprimarea vieții unei persoane în condiții de milă sau la cererea serioasă și repetată a acesteia antrena aplicarea dispozițiilor art. 174 (omorul simplu) sau art. 175 (omorul calificat), în funcție de contextul comiterii faptei. Sinuciderea asistată, ca formă a eutanasierei antrena aplicarea art. 179, care incrimina infracțiunea de determinare sau înlesnirea sinuciderii. În aceste condiții, putem afirma că eutanasia se regăsea în cadrul omuciderilor, dar încorporată în alte incriminări.

Incriminarea și sancționarea eutanasierei ca omor calificat prezenta relevanță juridico-penală numai sub împrejurările prevăzute în art. 179 lit. a) și d), respectiv omorul cu premeditare și omorul profitând de starea de neputință a victimei de a se apăra. Premediarea era definită de Dicționarul juridic penal ca fiind: „*luarea în mod deliberat a hotărârii de a comite o anumită infracțiune, exteriorizată prin activități de pregătire a săvârșirii acesteia*”, sau „*acea activitate prevalent psihică ce precede comiterea unei fapte, care constă în luarea deciziei săvârșirii faptei și pregătirea executării acesteia*.”¹⁹

Legiuitorul a considerat în trecut, dar și în prezent că este mai periculos acela care premeditează comiterea unui act ilicit, deoarece persistă în ideea sa infracțională și are o stare psihică de calm relativ, care îi permite să aleagă un anumit mod de comitere, respectiv acela care este cel mai sigur în vederea producerii rezultatului, cu riscuri minime de eșec.

Referitor la motivul sau mobilul eutanasierei, ca element al laturii subiective, respectiv mila, compasiunea, acestea ar fi trebuit reținute ca o circumstanță atenuantă judiciară.

Agravanta omorului calificat din art. 175 lit. d), *profitând de starea de neputință a victimei de a se apăra*, se reținea în cazul eutanasierei nonvo-

19 Mihai Adrian Hotca, *Dicționar de drept penal*, București, Editura Editas, 2005, p. 347.

luntare aplicată aceluia care se află în comă. În aceste condiții, se impunea ca necesară o analiză atentă a art.175 lit. d) Cod penal, din cauza faptului că modul în care este formulată în textul incriminator, se apropie cel mai mult de natura eutanasiei. Agravanta omorului comis în această împrejurare rezulta din aceea că făptuitorul avea conștiință de starea de neputință a victimei, transformând-o într-un veritabil instrument de a comite mult mai ușor suprimarea vieții victimei.

Starea de neputință a unei persoane de a se apăra de natură a-i anihila sau reduce considerabil posibilitatea de a se apăra împotriva agresiunii, reprezintă o circumstanță de natură fiziologică, rezultând dintr-o împrejurare naturală cum ar fi bătrânețea, starea de somn, somnambulism, ori dintr-o împrejurare ocazională provocată chiar de către însăși victima, ca de exemplu consumul de droguri.²⁰

Sintagma *profitând de starea de neputință* impunea existența a două condiții cumulative și anume: existența antefacum a neputinței de apărare, urmată de *folosirea* acesteia de către făptuitor. A *profita*, în acel context juridic, însemna cunoașterea de către făptuitor a condiției precare a victimei, precum și folosirea acesteia în scopul de a o ucide.

Tot în Codul penal anterior, mai regăsim o incriminare care interzicea eutanasi

, sub denumirea marginală de *Determinarea sau înlesnirea sinuciderii*. Această formă specială a eutanasiei, sinuciderea asistată se regăsea în Codul penal din 1969, în art. 179. Infracțiunea consta în *fapta aceluia de a determina sau de a înlesni sinuciderea unei persoane, dacă sinuciderea sau încercarea de sinucidere a avut loc*.

Modus operandi se putea realiza numai prin acțiunea de a determina sau de a înlesni sinuciderea unei persoane. Activitatea de determinare a sinuciderii presupunea îndemnarea și convingerea unei persoane de a se sinucide, fără a avea vreo importanță juridico-penală dacă ideea sinuciderii a fost transmisă victimei de către făptuitor sau dacă ideea apăruse mai înainte și acesta doar i-a întărit-o. Important este ca subiectul, prin activitatea sa să fi convins victima să se sinucidă. Mijloacele prin care s-a realizat activitatea de determinare pot varia și pot fi multiple, însă în mod necesar trebuie să lipsească constrângerea fizică ori psihică, altfel fapta s-ar încadra la infracțiunea de omor. Fapta de înlesnire a sinuciderii

20 Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, București, Editura Hamangiu, 2009, pp. 41, 42.

consta în ajutorul de orice natură acordat persoanei în vederea suprimării propriiei vieți. În acest caz, persoana care s-a decis să se sinucidă este numai ajutată de făptuitor să ducă până la capăt această idee proprie sau preluată. Ajutorul poate consta în multe moduri, de la procurarea instrumentului cu care persoana să se sinucidă la înlăturarea unor obstacole din calea sinucigașului. Indiferent că analizăm activitatea de determinare sau înlesnire a sinuciderii, acestea trebuie în mod obligatoriu să fie opera exclusivă a sinucigașului.

4.3. Reglementarea eutanasiei conform Codului penal actual, în vigoare de la 01.02.2014

Introducerea în actualul Cod Penal a infracțiunii deucidere la cererea victimei, ca o formă mai blândă a omorului, reprezintă o reîntoarcere la vechea reglementare din Codul penal Carol al II-lea, art. 468, dar și o aliniere a legislației penale române la tradiția majorității Codurilor penale europene contemporane (art. 216 C. pen. german, art. 77 C. pen. austriac, art. 143 alin. 4 C. pen. spaniol, art. 134 C. pen. portughez, art. 114 C. pen. elvețian, 235 C. pen. norvegian).²¹

Conform art. 190 Cod penal, „uciderea săvârșită la cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani”, este expres reglementată ca o variațiune atenuată a omorului.

Legiuitorul român a preferat denumirea marginală de *ucidere la cererea victimei* în detrimentul celei de omor la cererea victimei, pentru a exclude această faptă dintre antecedentele faptice ale infracțiunii de omor calificat, art.189 lit. e),²² dar și pentru regimul prescripției răspunderii penale sau a executării pedepsei.

Obiectul juridic al acestei infracțiuni este reprezentat de relațiile sociale referitoare la dreptul la viață, ca valoare socială fundamentală protejată în mod egal față de toți oamenii. Art. 22 alin. 1 din Constituția României, stipulează că „dreptul la viață este garantat”. În strică concordanță cu acest text de lege, art. 22 din Codul penal precizează că viața omului nu face parte din categoria acelor valori de care acesta poate dispune, cu excep-

21 Noul Cod Penal publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr.510 din 24.07.2009, în vigoare de la 01.02.2014.

22 *Expunere de motive. Proiectul Legii privind Codul Penal* – forma transmisă Parlamentului.

tia suicidului. De aceea, nu se poate reține consimțământul victimei drept cauză justificativă în caz de eutanasi.

Subiectul activ nemijlocit este necalificat, putând fi orice persoană fizică sau juridică cu capacitate penală, participația fiind posibilă în toate formele sale, coautorat, instigare, complicitate. Subiectul pasiv este calificat, numai o persoană fizică în viață și care suferă de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă, atestate medical.²³

Boala incurabilă desemnează situația unei persoane care suferă de o afecțiune ce îi va provoca în viitorul relativ apropiat moartea, neexistând la momentul comiterii faptei un tratament curativ acceptat de către întreaga comunitate medicală. Natura incurabilă al bolii poate fi stabilită prin orice mijloce de probă. Pentru a se completa conținutul noiei de incriminare este obligatoriu ca boala să îi cauzeze persoanei dureri permanente și greu de suportat, cu șanse nule de ameliorare.

Infirmitatea gravă constă „într-o modificare morfologică, morfo-funcțională sau funcțională ce prezintă un nivel ridicat de severitate (paralizia, un defect fizic, congenital sau dobândit în urma unui accident, a unei boli ce constă în lipsa parțială sau totală a unui organ sau a unei funcții).”²⁴ Aceasta trebuie să îndeplinească anumite condiții cumulative și anume: să existe un certificat medical care să ateste infirmitatea, document emis de o unitate medicală autorizată în acest sens, anterior comiterii faptei și nu posterior, iar făptuitorul să cunoască existența acestei împrejurări și respectivă infirmitate să provoace suferințe permanente și greu de suportat.

Făptuitorul poate fi orice persoană fizică sau juridică, chiar și un membru de familie al victimei, caz în care încadrarea juridico-penală a faptei va fi cea din art. 199 Cod penal, violența în familie. Elementul material constă în fapta de a ucide o persoană la cererea acesteia, care se poate comite printr-o acțiune, cum ar fi deconectarea de la aparatele medicale), dar și printr-o inacțiune ce poate consta în neadministrarea tratamentului corespunzător pentru a ține persoana în viață, la cererea acesteia. Eutanasi activă/pasivă va antrena răspunderea penală pentru infracțiunea de ucide-re la cererea victimei, iar sinuciderea asistată va atrage răspunderea penală pentru infracțiunea de determinare sau înlesnire a sinuciderii.

23 Valerian Cioclei, *Drept penal, partea specială I, Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului*, București, Editura C.H. Beck, 2020, p. 39.

24 Mihail Udroi, *Sinteze de Drept penal. Partea specială*, București, Editura C.H.Beck, 2021, p. 61.

Pentru reținerea acestei infracțiuni, cererea, solicitarea victimei trebuie să îndeplinească următoarele condiții cumulative: să fie *explicită*, adică trebuie să fie exprimată în mod clar din care să rezulte neechivoc dorința victimei de a muri, fără a lăsa loc interpretărilor privitoare la voința reală a persoanei, să fie *serioasă* și nu dată în glumă, decisă după o deliberare atentă, iar nu ca o consecință a unor stări temporare, cum ar fi depresia, anxietatea, melancolia, *repetată*, adică victima să stăruie în cererea sa și să reiasă dorința acesteia de a i se curma suferința puternică, să fie *consecința* unor suferințe permanente și greu de suportat, să fie *conștientă*, adică să provină de la o persoană cu discernământ.²⁵ Dacă fapta s-a comis asupra unei persoane care nu avea discernământ, se va reține infracțiunea de omor, fie în forma simplă, fie în cea calificată.

Astfel, trebuie să manifeste o atenție deosebită privitor la aprecierea caracterului conștient al cererii, atunci când aceasta a fost făcută de către o persoană cu un discernământul diminuat sau mult diminuat, dar nu este iresponsabil.²⁶ Trebuie analizate obiectiv și cererile de eutanasiu formulate de minori, chiar și atunci când cererea acestora este confirmată de reprezentantul legal.

Dacă, din eroare, se eutanasiază o altă persoană decât pe suferindă, care solicitase repetat suprimarea vieții, nu se va reține eroarea drept cauză de neimputabilitate, ci se va antrena răspunderea pentru infracțiunea de ucidere la cererea victimei și nu cea de omor/omor calificat.²⁷

Dacă făptuitorul încearcă uciderea victimei în condițiile art. 190 din Codul penal și victima nu moare, atunci aceste fapte de tentativă neincriminată vor atrage răspunderea penală pentru o infracțiune contra sănătății sau integrității corporale, al cărei caracter nejustificat este înlăturat, deoarece există consimțământul persoanei vătămate, conform art. 22 alin. 1 Cod penal. Fiind oformă atenuată a infracțiunii de omor, aceasta se sancționează cu închisoarea de la 1 la 5 ani, fără a mai exista obligativitatea aplicării unor pedepse complementare, ca în cazul infracțiunii de omor/omor califi-

25 Sergiu Bogdan, Șerban Alina Doris, *Drept penal, partea specială, Infracțiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției*, București, Editura Universul Juridic, 2020, p. 78.

26 Sergiu Bogdan, Șerban Alina Doris, Zlati George, *Noul Cod Penal, Partea Specială, Analize, explicații, comentarii. Perspectiva Clujeană*, București, Editura Universul Juridic, 2014, p. 34.

27 Mihail Udroi, *Sinteze de Drept penal. Partea specială*, București, Editura C.H.Beck, 2021, p. 63.

cat. Totodată aceasta intră în categoria infracțiunilor prescriptibile, nu imprescriptibile.²⁸

5. Concluzii

Din scurta analiză făcută cu ocazia realizării acestui studiu, rezultă faptul că problema eutanasiei este una veche, dar totuși nouă și actuală care dă naștere la multe discuții controversate în literatura de specialitate. Astfel, abordarea interdisciplinară a temei i-a poziționat pe poziții extrem de diferite pe toți cei care au avut ca domeniu de interes problema etică a eutanasierii omului. Din punct de vedere religios, încălcarea poruncii divine „să nu ucizi!” fac ca eutanasi

activă să fie de neacceptat în nicio situație. Filosofi vorbesc mai degrabă despre o moarte demnă, în detrimentul unei vieți în neputință. Domeniul medical se situează pe poziții diferite, în funcție de perioada istorică și aria geografică la care ne raportăm. Domeniul juridic este diferit după cum analizăm normele juridice naționale sau internaționale în materie. Astfel, în multe legislații internaționale problema eutanasiei este clar stabilită, în sensul legalizării acesteia, în state cum ar fi Olanda, Belgia, Canada. În România încă se consideră favorabilă reglementarea uciderii la cerere ca infracțiune autonomă, pentru a se face diferența fermă între eutanasi

și alte forme ale omorului, dar și pentru a respecta o tradiție existentă în dreptul nostru penal, cât și tradiția altor coduri europene care au influențat Codurile penale române. Există însă și opinii contrare, precum cea a domnului profesor George Antoniu, care afirmă că „soluția noului legiuitor este discutabilă atât pentru faptul că o atare modificare nu a fost solicitată de doctrina și practica judiciară, dar și pentru că asemenea fapte sunt extrem de rare, iar rezolvarea lor printr-o largă aplicare a circumstanțelor atenuante ar fi fost suficientă, pentru cazurile izolate când s-ar săvârși asemenea fapte.”²⁹

Bibliografie selectivă:

- * Antoniu, George; Bulai, Costică; Chivulescu Gh., *Dicționar juridic penal*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

28 *Ibidem*.

29 George Antoniu, *Explicații preliminare ale Noului Cod Penal*, Vol. III, București, Editura Universul Juridic, 2013, p. 14.

- Bogdan, Sergiu; Șerban, Alina Doris, *Drept penal, partea specială, Infrațiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției*, București, Editura Universul Juridic, 2020.
- Bogdan, Sergiu; Șerban, Alina Doris; Zlati, George, *Noul Cod Penal, Partea Specială, Analize, explicații, comentarii. Perspectiva Clujeană*, București, Editura Universul Juridic, 2014.
- Boroi, Alexandru, *Infrațiuni contra vieții*, București, Editura Național, 1996.
- Brus, Valeriu, *Eutanasia – Infrațiune contra vieții sau act comizerativ*, Teză de doctorat în drept, Chișinău, 2010.
- Cioclei, Valerian, *Drept penal, partea specială I, Infrațiuni contra persoanei și infrațiuni contra patrimoniului*, București, Editura C.H. Beck, 2020.
- *Dicționarul de medicină Larousse*, București, Univers Enciclopedic, 1998.
- Hotca, Mihai Adrian, *Dicționar de drept penal*, București, Editura Editas, 2005.
- Mișu, S., *Eutanasia între clandestinitate și tabu*, Medic.ro., 2004.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005.
- Toader, Tudorel, *Drept penal român. Partea specială*, București, Editura Hamangiu, 2009.
- Trif Almoș, Bela; Astărăstoae, Vasile; Cocora, Liviu, *Euthanasia Suicidului Asistat*, Eugenia, 2002.
- Țîrlea, N. Teodor, *Bioetică. Curs de bază: Manual*, Chișinău, CEP „Medicina”, 2017.
- Udroi, Mihail, *Sinteze de Drept penal, partea specială*, București, Editura C.H. Beck, 2020.
- Zanc, Ioan; Lupu, Iustin, *Bioetica Medicală. Principii, dileme, soluții*, Cluj-Napoca, Editura Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”, 2004.